

TL 2037 Türklerin Moğol ve Tunguz Kökenli Komşuları

Öğretim Üyesi: Dr. Öğr.Üyesi Mustafa Can Teziç

5. Hafta.

Evenkler de İnanç ve Yaratılış Anlayışı

Evenk inanışlarında bir kosmoloji vardır. Üç dünyanın varlığına inanan Evenkler insanların orta dünyada yaşadıklarına inanmaktadırlar. Eveklere göre yukarı dünyada tanrılar ve diğer tanrısal varlıklar yaşarken, alt dünyada ölü ruhlar yaşamaktadır. Evenklere göre bu üç dünya birbirlerine nehir ile bağlanmaktadır.

Sibiryada da yaşayan pek çok yerli grubun benimsediği inançlarda olduğu gibi Evenklere göre de tabiatta her şeyin bir sahibi vardır. Dağların, ormanların, hayvanların, nehirlerin, balıkların birer sahibi bulunmaktadır.

Şaman'ın Evenk toplumunda ruhani bir rolü olduğu kadar sosyal bir rolü de vardır. Şaman toplumsal olaylara ruhaniyet kazandırarak toplumdaki görevini sürdürür. Bu çerçevede evlilik, cenazeler, av sezonunun başlangıcı gibi önemli sosyal olaylarda şamanlar dini ayinler düzenler ve bu ayinlerde kurbanlar verilir.

Evenklerin anlayışına göre yeryüzünün ve canlıların oluşumu bir çeşit düalizm üzerine kurulmuştur. Bu düalizm Evenklerde şu şekilde hikâyeye edilmektedir.

İlk başta büyük ve küçük kardeşler vardı ve bu kardeşler bir birlerinden bir nehir ile ayrılmakta idiler. Küçük kardeş iyi ve üst dünyada yaşamakta idi. Büyük kardeş ise kötü ve alt dünyada yaşamaktadır. Küçük kardeş üst dünyanın sahibi,

büyük kardeş ise alt dünyanın sahibidir. Bu düalizm Hıristiyanlığa geçişte tanrı ve şeytan olarak yer değiştirmiştir.

Evenklere göre dünya küçük kardeşin yardımcıları Gogol ve Gagaranın (bir kuş) çabaları ile yaratılır. İnanca göre Gagara suya dalıp suyun dibinden gagası ile toprak çıkartmaktadır. Bu şekilde biriktirdiği toprak ile dünya oluşmuştur.

Diğer taraftan Nerçi-Çitada at yetiştiricisi bir grup dünyanın yaratılış şeklini biraz daha farklı bir efsane ile açıklamaktadırlar. Bu gruba göre dünya bir kurbağanın suyun dibinden elleri ile toprak çıkarması ve çıkan toprağı biriktirmesi sonucunda oluşmuştur. Daha sonra kötü kardeş bu kurbağayı öldürür. Ölen kurbağa suyun içinde ters döner ve dünyayı elleri üzerinde tutar. Bu yüzden bu efsanenin yaygın olduğu bölgedeki Evenk şamanları elbiseleri üzerlerine kurbağa motifleri bulundurmaktadırlar.

Daha sonra dünya yanmaya başlar uzunca bir süre yanan dünya ısınır. Küllerden göller ve nehirler meydana gelir. Evenklere göre dağların ve vadilerin oluşumu ise bir mamutun hareketi veya dev bir yılanın sürünmesi sonucunda oluşmuştur.

Evenklerde hayvanların ve insanların oluşumu daha farklı bir mit ile açıklanmıştır. Evenklere göre orta dünyada iyi olan kardeş insanları ve yararlı olan hayvanları yaratmış, diğer taraftan kötü kardeş ise ayı, kurt, ağaçkakan gibi hayvanları yaratmıştır. İnanca göre, insanları yaratan küçük kardeşin yardımcıları köpek, karga, kurt, ayı gibi hayvanlar ile konuşma yeteneğı vermişlerdir. Bu yardımcıları aynı zamanda insanı büyük kardeşten korumaktadırlar.

Evenkler insan vücudunun nasıl yaratıldığı konusunda da ilginç mitlere sahiptirler. Bu mitlerden biri insan vücudunun yapısını yapıldığını açıklarken şu şekilde bir açıklama getirmiştir. Vücudun ortaya çıkmasında balçık, kemik ve

taşlar kullanılmıştır. At yetiştiricisi bir başka Evenk grubuna göre: Kalbin oluşması için demir kullanılmış, vücut sıcaktır çünkü içerisinde ateş vardır, kan ise sudur, et ve kemikler için ise topraktan oluştukları söylenmektedir.

Bu mitlerin dışında daha farklı gruplarda daha farklı inançlar vardır k bu gruplar bu bilgileri kendi atalarından edindiklerini söylemektedirler.

Bu mitlerin bazılarına bakacak olursak birebirinden oldukça farklı açıklamalar olduğu karşımıza çıkar. Örnek olarak (Verhne Zeyskiye ve Çumikansky) doğuda bulunan ve batıda bulunan Sımiskih Evenkler insanın oluşumu için ağaçtan olduğunu söylemektedirler. İnançlarına göre insan öldüğünde ağacın içine konur. *Mugi* ataların ruhu anlamına gelir “*duh peredkov*” Aynı zamanda benzer bir kelime olan *mugde* ise kütük anlamına gelmektedir. Ruh ile ağaç arasında bir bağlantı vardır ve ne zaman şaman ölürse, ölen şamanın ağacı kesilir. Ağaç kesilirken diğer ağaçlara değmemesine dikkat edilir. Çünkü diğer ağaçların içinde de diğer insanların ruhları bulunmaktadır.

Diğer taraftan farklı Evenk grupları da ortak ata ve insanın yaratılış olgusunu farklı şekillerde açıklarken farklı farklı mifler kullanılmaktadır. Örneğin Amur bölgesinde bulunan bir grup insanın oluşumunda köpeğin yerini önemserken, Sımiski Evenklerinde insanın oluşumunda Kazın rolüne değinilir. Benzer şekilde ayı ve insanın kardeşliği olgusu da farklı Evenk grupları arasında önemli bir yere sahiptir.

Temel Kaynak

Teziç, M.C. (2014). Evenklerin Toplumsal ve Siyasal Dönüşümleri. Siberian studies (SAD), 2(5), s. 75-96.

Yardımcı Kaynaklar

Atknine V (1997) The evek' Language from the Yen'ses' to Sakhalin // Northern Minority Languages: Problems of Survival Senri Ethnological Studies (44) ss 109-121.

Narodı Sibiri, (1956) Pod Obşey Redaktsiey: S.P. Tolstova çelena – korrespondenta an SSSR, Narodı Mira Etnografiçeskiye oçerki, Moskva, Leningrad: İzdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, S 701-741.

Sirina A.A. (2012) Evenki i Evenı v sovremennom mire – Samosoznaniye, prirodopl'zovaniye, mirovozzreniye, Moskva: İzdatel'skaya firma «Vostoçnaya literatura».

Tugolukov V.A. (1980) Etniçeskiye korni tungusov, otvetstvenniy redaktor I.S. Gurviç, Enogenez narodov severa, Moskva: İzdatel'snvo «Nauka» Akademiya nauka SSSR, institut etnografii imeni N.N. Mikluho-maklaya.